

SIRA FINDIK ve ZEYTİN-ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİNİ BİTİRMEYE GELDİ

Ahmet ATALIK*

Giriş

Türkiye fındıkta dünya lideri, zeytin ve zeytinyağı üretiminde de ön sıralarda yer alıyor. Bu iki çok önemli üründe de ülkeler sürekli daha yüksek üretim ve daha fazla kazanç mücadelesi içindeyken, Türkiye'nin ise iyi niyetli olmayan iç ve dış çabalarla avantajını kullanması engellenmektedir.

Fındık ve zeytin üreticisi emektar köylümüz ise kendi aleyhine tarım politikalarına inat üretimini ısrarla sürdürmektedir. Türkiye'yi her üründe pazar yapmaya çalışan güçler için o zaman yapacak tek şey kalıyor, üretmemeyi daha cazip hale getirmek, üretimi batırmak, üretici ile kendi örgütünü karşı karşıya getirmek.

İşte bu oyunların 2006 yılında açık ve net oynandığı fındık ve zeytin-zeytinyağı sektörümüzde neler olduğunun örnekleri!

Dünya fındık üretimi

Yeryüzünde fındık ağacı, 36-41 derece kuzey enlemlerinde ve kendine özgü iklim koşullarında yetişir. Kıyılardan en çok 30 km içerde ve yüksekliği 750-1000 metreyi geçmeyen yerlerde ekonomik ölçülerde ürün verir. Don olmayan yağışlı bölgeleri sever.¹

Toplam 21 fındık yetiştiricisi ülke içerisinde dünya üretiminin %95'ini sadece Türkiye, İtalya, İspanya ve ABD gerçekleştirmektedir. Türkiye 2005 yılı verilerine göre dünya fındık üretiminde tek başına %77'lik paya sahiptir (Çizelge 1).²

---

* TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı

1 Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü-TEAE, Fındık ve Antepfıstığı Durum ve Tahmin 2005/2006, Yayın No: 138, Ekim 2005

2 Fiskobirlik, <http://apps1.fao.org>

Çizelge 1) Kimi Ülkelerin Fındık Ekim ve Üretim Durumu

Ülkeler	Ekim Alanı (bin ha)		Üretim (bin ton)	
	1961	2005	1961	2005
Türkiye	205	584	76	500
İtalya	53	68	55	89
İspanya	23	22	14	22
ABD	8	11	11	25

Kaynak: FAOSTAT, FİSKOBİRLİK

Türkiye’de fındık üretimi

İlk kez 2500 yıl önce kültüre alınan fındığın M.Ö. 400 yıllarında Kuzey Anadolu’da (Giresun) yetiştirildiği bilinmektedir.

Fındığımız “kolesterol düşürücü” ve “antitümör” etkileri olan fitosterol oranının yüksekliği ile diğer ülkelerin fındıklarından hemen ayrılmaktadır.³

Türkiye, dünya ülkeleri içerisinde fındığın en büyük üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. Türkiye dünya fındık üretiminin rakipsiz sahibidir, başka bir deyişle fındık, Türkiye’nin ürettiği tarımsal ürünler içinde dünyada tekel olduğu tek tarım ürünüdür.

Türkiye 1961 yılında tek başına sahip olduğu %68’lik fındık ekim alanları üzerinde üretimin %41’ini sağlayarak dünya lideri iken, bu paylarını 2005’te daha da artarak ekim alanını %70’e, üretimi karşılama payını %71’e yükseltmiştir. Diğer önemli fındık üreticisi ülkelerle karşılaştırıldığında 1961 yılında Türkiye’nin birim alandan aldığı verim oldukça düşükken, 2005 yılında verim artışında önemli bir ilerleme olduğunu görüyoruz (Çizelge 2).

Çizelge 2) Kimi Ülkelerin Fındık Ekim, Üretim ve Verim Durumu

Ülkeler	1961 YILI			2005 YILI		
	Ekim (%)	Üretim (%)	Verim (kg/ha)	Ekim (%)	Üretim (%)	Verim (kg/ha)
Türkiye	68	41	371	70	71	1319
İtalya	17	30	1053	13	13	1303
İspanya	8	8	604	4	3	995
ABD	2	6	1417	2	4	2209

Kaynak: FAOSTAT

3 www.fiskobirlik.org.tr

Türkiye’de fındığın ekonomik olarak üretildiği Karadeniz bölgesinde 395 bin aile, toplam 2 milyon kişi doğrudan veya dolaylı olarak fındıktan gelir elde etmektedir.

Fındık ekim alanları

Ülkemiz fındık ekim alanları ve verimleri açısından 3 standart bölgeye ayrılmıştır;⁴

- Birinci Standart Bölge fındık tarımının en ekonomik ve en kaliteli fındığın yetiştirildiği bölgedir, genellikle Doğu Karadeniz’deki illerimizi içine alır: Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin.
- Fındığın ticari mal niteliğinde olduğu İkinci Standart Bölge ise Orta ve Batı Karadeniz illerimizi kapsar: Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Zonguldak, Bartın, Karabük, Kastamonu, Sinop, Samsun.
- Fındık üretiminin ekonomik olmadığı, sadece çerezlik tüketim için üretim yapılan Üçüncü Standart Bölge ise Çanakkale’den Diyarbakır’a tüm Türkiye’dir.

Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi’nin tek ürün kaynağı olan fındık; Giresun, Ordu, Trabzon, Sakarya, Samsun ve Bolu illeri başta olmak üzere 13 ilde, farklı 16 çeşitte ekonomik olarak üretilmektedir.⁵

Fındık bahçeleri küçük, üretici yoksul

Araştırmalara göre fındık tarımıyla uğraşan bir çiftçi ailesini geçindirebilecek en küçük işletme büyüklüğünün;⁶

- Sahil (0-250 m) kolda 22 dekar,
- Orta (250-500 m) kolda 34 dekar,
- Yüksek (500 m +) kolda 45 dekar olması gerekmektedir.

Türkiye’de ortalama işletme büyüklüğü 60 dekadır. Oysa fındık tarımı yapılan ortalama işletme büyüklüğü 14 dekarla ülke ortalamasının yaklaşık 1/4’ü ka-

4 TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı-KİT Genel Müdürlüğü-Tarım Dairesi, Fındık Politikası Raporu, Mart 2004

5 Fahri Yavuz, Avni Birinci, vd., Türkiye Fındık Sektörü Ekonometrik Modelinin Oluşturulması ve Politika Analizlerinde Kullanımı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü-TEAE, Yayın No: 113, Şubat 2004

6 Ali Kaya, Fındığın Sorunları ve Çözüm Yolları, Trabzon Ticaret Borsası’nda düzenlenen Fındıkta Sorunlar ve Hedefler Panel-Forum’unda sunulan tebliğ, 02.07.2002

dardır.⁷ Diğer taraftan, işletmelerin %86'sı 11 dekar, %48'i ise 6 dekar büyüklüktedir. Bu veriler ışığında fındık üreticisinin %50'den fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşadığı söylenebilir.

FİSKOBİRLİK'in kuruluşu ve fındık ekim alanları ile ilgili mevzuat

Türkiye kooperatifçiliğinin tarihi Mithat Paşa dönemine kadar dayanmasına karşın kooperatifçiliğin temelleri ancak 1932 atılabildi. Atatürk'ün "Belli başlı ürünlerimizi ilgilendiren birlikler kurulmalıdır" sözüyle toplanan 1. Ulusal Fındık Kongresi sonrasında, 1938 yılında FİSKOBİRLİK (Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği) kuruldu.

1960'larda;

- Öteki kuruyemişlerin rekabeti,
- İtalya ve İspanya'nın fındık üretimlerini artırmaları,
- ABD, Balkan ülkeleri ve Rusya'nın da üretime geçmesi,

dünya fındık fiyatlarını aşağı doğru çekti. Bunun üzerine 1964 yılında devlet piyasaya müdahale etmeye ve FİSKOBİRLİK'i bu alanda tarımsal KİT olarak kullanmaya başladı.

1980'lerin başında üretimin iç tüketim ile ihracatın oldukça üzerine çıkması stoklar oluşturdu. Bunu önleyebilmek amacıyla 1983 yılında 2844 sayılı Fındık Üretim Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Kanun yürürlüğe girdi. Ancak, siyasilerin popülist politikaları nedeniyle bu yasa uygulanamadı. Bu nedenle de uygulama yönetmeliği ancak 6 yıl sonra çıkartılabildi.

Tarımda IMF ve Dünya Bankası Programları

Türkiye 2000 yılından itibaren IMF ve Dünya Bankası emirleri doğrultusunda Tarım Reformu Uygulama Projesi'ni (ARIP) uygulamaya koydu. Bu doğrultuda 2000 yılında çıkarılan Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Yasası ile diğer 16 birlikle birlikte FİSKOBİRLİK'e devlet desteği sağlanması yasaklandı, fındık alımına sınırlama getirildi.

Dünya Bankası'ndan ARIP'in finansmanı için sağlanan 600 milyon dolarlık krediye ilişkin anlaşmada, Alternatif Ürün Projesi adı altında fındık üretim alanlarının 100 bin hektar azaltılacağı taahhüt edildi. Bunun altındaki gerekçe ise fındığın yüksek sübvansiyonlu ve ekonomik bakımdan sürdürülemez bir ürün oldu-

---

7 Necdet Oral, Fındık Üreticisi Yine Tefeciye Terk Edildi, BİA Haber Merkezi, 24.09.2002

ğu şeklindeydi. Ancak bunun ne anlama geldiği gayet açıktı; Türkiye dünyanın en kaliteli fındığını pazarlamayı beceremiyor, stoklar oluşuyor, bu da ekonomik kayıplara neden oluyordu.

Fındıkta Alternatif Ürün Projesi'ne geçiş

Türkiye, Dünya Bankası'ndan alacağı borçla fındık bahçelerini sökecek, daha sürdürülebilir ürünlere geçilmesini sağlayacaktı. Giresun Tarım İl Müdürü'nün beyanıyla daha sürdürülebilir ürünler şunlardı: Bulancak ve Pirazzi için kestane, Merkez ve Dereli için ceviz, Keşap, Yağlıdere ve Espiye için kivi, Eynesil ve Çanakçı için kızılcık.

Çizelge 3) Fındıkta Alternatif Ürün Projesi'ne Başvuru Durumu

İller	Üretici sayısı	Alan (ha)	Ödeme (dolar)
Düzce	59	39	78,1
Ordu	181	43	86,2
Sakarya	98	105	210,7
Samsun	456	927	1853,5
Zonguldak	26	17	34,6
Diğer	17	31	63
TOPLAM	837	1162	2326,1

Bilinmelidir ki, fındık Doğu Karadeniz'in tek alternatif ürünüdür. Üretici kendisine dayatılan alternatif ürünlerin fındık kadar pazarının olacağına inanmıyor ve fındık üretmeyi sürdürüyordu. O zaman senaryoyu hazırlayanlar için yapacak tek şey kalıyor, üretmemeyi üretmekten daha kârlı hale getirmek, fındığa maliyetinin altında fiyatlar dayatmak!

AKP hükümetinin FİSKOBİRLİK gaffarı

Bu bağlamda gelişen olaylara kısa bir göz atmak faydalı olacaktır. 2006 yılı Ocak ayında FİSKOBİRLİK Genel Kurulu yapıldı. Başbakan Tayip Erdoğan'ın mesajı açıktı: "Bizim listemizi seçerseniz, alacaklarınızı yarın alırsınız." Üye hür iradesi doğrultusunda seçimini yaptı ve AKP'nin işaret ettiği yönetimi seçmedi. Devamında yeni yönetim üreticiden yana tavrını göstererek fındığa 7 YTL fiyat açıkladı.

FİSKOBİRLİK'in üreticiden yana tavrı başta hükümet olmak üzere birçok sermaye çevresini kızdırdı. Başbakan Erdoğan derhal sahneye çıktı ve bir konuşmasında "FİSKOBİRLİK'in 1,5 milyar YTL borcunu sildik", diğer bir konuşmasında

“FİSKOBİRLİK’in 2 milyar YTL borcunu sildik” ve bir diğesinde de “FİSKOBİRLİK’in 1,9 milyar YTL borcunu sildik” dedi. Her bir konuşmasında ayrı bir rakam telafuz eden sayın başbakan bir borç silme olayından haberdardı, ama belli ki kaç YTL borç silindiğini tam olarak bilmiyordu. Bununla da kalmadı, gaflarını devam ettirdi; “Biz göreve geldiğimizde FİSKOBİRLİK’in devlete borcu 1,5 milyar YTL idi. Biz bu borcu sildik. Aksi taktirde tüm mal varlığına el koyabilirdik, ama yapmadık.”

Sayın Erdoğan, birçok olayda olduğu gibi olayları incelemeyen, neyin ne olduğunu anlamadan konuşursa olaylara çözüm üretmek yerine yaptığı hatalara bir yenisini daha ekler. Sayın başbakan, tam olarak ne kadar borç sildiğini bilmediğinin de ötesinde sildiği borcun da 1 Mayıs 2000 yılından önceki borçlar olduğunu, bu borcun da FİSKOBİRLİK’in devlet adına alım yaptığı döneme ait olduğunu ve 2000 yılında çıkarılan 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkındaki Yasa gereği silmek zorunda olduğunu ya bilmiyordu, şayet biliyorsa da kamuoyunu bilinçli bir şekilde yanıltıyordu.

FİSKOBİRLİK’e hakkı olan kredi verilmedi

Fındık alımında kullanmak üzere FİSKOBİRLİK’in 4572 sayılı Yasa ile oluşturulan Destekleme Fiyat İstikrar Fonu’ndan (DFİF) 19 Ağustos, 15 Eylül ve 14 Aralık 2005 tarihlerinde 3 kez yazılı kredi talebine cevap bile verilmemiş, borç silme esnasında da 53,4 milyon YTL’ sine de fazladan el konmuştu.⁸

Üreticinin hakkı “Tüyü bitmemiş yetimin hakkını yedirmek” oldu

Sayın başbakanın tabiri ile üreticiye hakkını vermenin yeni adı “tüyü bitmemiş yetimin hakkını yedirmek” oldu. Oysa aynı Erdoğan, Kasım 2002 seçimlerinden önce miting meydanlarında Ecevit hükümetinin fındığa verdiği 1,65 YTL’lik fiyatı beğenmiyor ve iktidar olmaları halinde bu fiyatı 2 YTL yapacağını beyan ediyordu.

○ zaman sayın başbakan iktidar koltuğu için hangi tüyü bitmemiş yetimin hakkını kime vaat ediyordu acaba?

FİSKOBİRLİK ile AKP hükümetinin arası açılıyor

2003 yılında hükümetin fındık fiyatını belirlemesi gecikti. Fiyat açıklamak isteyen FİSKOBİRLİK’e hükümet tavsiye olarak 2 YTL’lik bir fiyat önerdi. Bu fiyatın

---

8 FİSKOBİRLİK Yönetim Kurulu Basın Toplantısı, 21.06.2006

kabul edilemez olduğunu açıklayan FİSKOBİRLİK yöneticileri fiyatı 2,50 YTL olarak açıkladılar. FİSKOBİRLİK ile hükümet arasındaki ipler bu noktadan itibaren gerilmeye başladı.

FİSKOBİRLİK 2004 ürünü için 5 YTL fiyat açıkladığında da AKP milletvekilleri köy köy dolaşarak bu fiyatı kendilerinin verdirdiklerini söylediler.

AKP hükümeti söz verdiği halde fındık üreticisinin don zararını ödemedi

2004 yılında fındık üreticisi ağır bir don zararı ile karşılaştı. Meslek örgütleri zararı 750 milyon YTL olarak tespit ederken hükümet zararı 630 milyon YTL olarak tespit etti ve bu zararın yaklaşık %50'sini karşılayacağını beyan etti. Bu paranın 46 milyon YTL'lik kısmı 2004 yılında ödedi. Kalan 253 milyon YTL'lik kısmı ise 2005 ve 2006 bütçelerine dahi koymadı ve ödemedi.

FİSKOBİRLİK'in başarıları

Batakçılıkla suçlanan FİSKOBİRLİK'in;

- Devlete tek kuruş borcu yoktur. FİSKOBİRLİK 2000 yılı sonrası faaliyetlerinde 2001 ve 2002 yıllarında toplam 162 milyon YTL DFİF kredisi kullandı. Bu borcunu 2004 yılında faizi ile birlikte 235 milyon YTL olarak geri ödedi.
- Devletten 53,4 milyon YTL alacaktır. Buna rağmen 2005 yılı fındığını almak üzere yazılı olarak 3 kez DFİF kredisi talebinde bulundu, başvurusuna cevap bile verilmedi.
- 2001 yılı öncesinde 1 dolar olan fındık fiyatını 4 dolara çıkardı.
- Cumhuriyet tarihi boyunca milyar doları hiç aşmamış yıllık fındık ihracat gelirini 2 milyar dolara çıkardı.
- İstanbul Sanayi Odası'nın her yıl belirlediği Türkiye'nin 500 büyük kuruluşu sıralamasında FİSKOBİRLİK 2003 yılında 299. sırada iken, 2004 yılında 150 ve 2005 yılında 77. sıraya yükseldi.

Fındığa maliyetinin altında fiyat

FİSKOBİRLİK fındığın maliyetini 4 YTL'nin üzerinde açıklarken, Tarım ve Köy İşleri Bakanı Mehdi Eker 3,50 YTL olarak açıkladı. Türk Ceza Kanunu'nun "Fiyatları Etkileme" başlıklı 237. maddesine göre suç teşkil eden başbakanın gerçeği ifade etmeyen açıklamalarından sonra fındık satış fiyatının 2,00-2,50 YTL'ye düşmesi üzerine Ordu'da üreticiler demokratik haklarını kullanarak haklarını ara-

mak üzere bir fındık mitingi düzenlediler.

Çizelge 4) Fındık ihracatının tarımsal ihracat içindeki payı

Yıl	Üretim (kabuklu/bin ton)	Fındık İhracatı		Tarımsal İhracat (milyon dolar)	Fındığın Payı (%)
		Miktar (iç/ bin ton)	Değer (milyon dolar)		
1996	446	198	613	4.949	12,4
2000	470	177	587	3.855	15,2
2005	530	209	1.928	8.298	23,2
Ort.	502	213	885	5.223	16,9

Kaynak: TÜİK, FİSKOBİRLİK

Avrupa Birliği yolunda tereddütsüz koşan AKP'nin genel başkanı, ülkemizin başbakanı sayın Erdoğan, Avrupa Birliği'nde hak arayan çiftçilerin ülkelerinin otoyollarını kilitlediğinden habersiz, eylemi esnasında bir süre Ordu-Samsun yolunu kesen fındık üreticisi için emniyet müdürüne şiddet kullanma emri vermiş, hakkını arayan insanlara karşı bu emri uygulamadığı için de görev yerini değiştirmiştir.

Sayın başbakan tahammülsüzlüğünü devam ettirerek, denizde boğularak anında öldükleri Ordu Sağlık İl Müdürlüğü tarafından belirlenmiş iki kişiyi "fındık üreticisi ambulansa yol vermediği için ambulanda öldüler" şeklinde beyanda bulunarak birçok olayda yaptığı üzere halkla köylüyü bir kez daha karşı karşıya getirmeye çalışmıştır.

Hem sektörü karıştırdılar, hem de çözüm arıyorlar

Fındık konusuna bir çözüm bulmak üzere Erdoğan başkanlığında Babacan, Tüzmen, Eker, Unakitan, Coşkun ve Şener'den bir fındık komisyonu oluşturuldu. Ülkenin hemen hiçbir önemli sorununa çözüm bulamayan, tarım politikalarıyla köylüyü toprağından kovan siyasilerden oluşan komisyon doğal olarak fındık üreticisinin sorununa da hiçbir çözüm üretmedi.

Komisyon hızlı bir kararlar fındığı Toprak Mahsulleri Ofisi'nin alacağını ve fiyatının 4 YTL olacağını açıkladı. Tüm tarımsal girdi fiyatları her yıl %25-30 arasında artarken fındığa 2 yıl öncesinin fiyatı takdir edildi. Ayrıca, fındık alımı ile görevlendirilen Toprak Mahsulleri Ofisi için 22.03.2006 tarihli Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu raporunda: "2005 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi 3,7 milyon ton alım yapmış, 31.12.2005 tarihi itibarıyla görev zararları 914 trilyon liraya yükselmiştir..." ibaresi yer alıyordu. Hiçbir tecrübesi bulunmadığı bir konu-

da görevlendirilen bu tarımsal KİT'imiz de ileride bataklıkla suçlanacaktır.

TMO 150 bin ton, FİSKOBİRLİK 50 bin ton fındık aldı. TMO kuraklık nedeniyle 2007 yılında fındık veriminin düşeceği ve elindeki fındığı iyi bir fiyatla satılabileceğine güvenmektedir. Aksi takdirde, 18 ay vadeli dış krediyle fındık alımı yapan Toprak Mahsulleri Ofisi'nin sonu FİSKOBİRLİK'ten bile beter olacaktır. FİSKOBİRLİK ise 5 YTL'den fındık almaktadır ve üreticinin parasını ödeyebilmek için de varlıklarını satışa çıkarmıştır.

Karadenizli üreticinin sık sık karşılaştığı don ve sel felaketlerine bir yenisi daha eklenmiştir: TAYYİP FELAKETİ!

Avrupa Birliği fındıkta ne yapıyor?

- Portekiz, İspanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan'da fındık ekim sahalarını genişletebilmek için tüm imkânlarını kullanıyor.
- İspanyol fındık üreticisi AB'den 300 euro, hükümetinden 100 euro, toplam 400 euro destek alıyor. İspanya'da 2006 yılı başında 5,25 euro olan fındık fiyatı, Türkiye'de yaşananlardan sonra 3,50 euroya kadar düşmüştür.⁹
- Almanya, Türkiye dışında Azerbaycan, Gürcistan, Yugoslavya ve Romanya gibi üretici ülkeler oluşturmaya, bu alanda Türkiye'nin tekeline kırmaya çalışmaktadır.
- Avrupa Birliği, topluluk kökenli fındığı üçüncü ülkelere satan ihracatçılara fındığın uluslararası fiyatları ile topluluk fiyatları arasındaki farkı ihracat iadesi olarak vererek, diğer ülkelerin fiyat avantajını ortadan kaldırmaya ve ihracatı teşvik etmeye çalışmaktadır.¹⁰

Dünya fındık borsası Almanya-Hamburg'tadır

İnsan beslenmesinde önemli bir yeri olan fındık, birçok yiyeceğe hammadde olarak katılmaktadır. İç fındık %80 oranında çikolata sanayiinde ve bisküvi, şekerleme, tatlı, pasta, dondurma yapımında kullanılmaktadır.

Dünyadaki en önemli fındık ithalatçısı ülkeler, çikolata ve şekerleme sanayinin gelişmiş olduğu Almanya, İtalya, Fransa, İsviçre, Belçika-Lüksemburg, Avusturya, Hollanda, İngiltere, ABD, İspanya, Polonya, Yunanistan ve Danimarka'dır.

⁹ CHP Merkez Yönetim Kurulu Raporu, 18.11.2006

¹⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, Gıda Sanayi ÖİK Raporu-Fındık İşleme Sanayi Alt Komisyon Raporu, DPT: 2634 – ÖİK: 642, Ankara 2001

Almanya'nın en büyük fındık ithalatçısı ve tüketicisi olması, fındık ticaretinin ve sanayisinin bu ülkede yoğunlaşması, Türkiye ve İtalya'dan sonra en fazla fındığı ihraç etmesi, bu ülkedeki fındık ithalatçılarının genellikle büyük ve mali açıdan çok güçlü uluslararası nitelikte firmalar olması, fındık ithalatçısı firmaların tamamının Hamburg Borsası Mal Birliği çatısı altında çok iyi örgütlenmiş olmaları, ithalatçıların fındık alım satım kontratlarını uluslararası piyasalarda da kabul gören bu birliğin ticaret kurallarına göre yapmaları, bu kontratlarla ilgili olarak yaşanan anlaşmazlıkların yine birliğin kurallarına göre oluşturulan Hakem Mahkemesi (Tahkim) aracılığıyla kısa sürede çözüme kavuşturulması, Almanya'nın dünya fındık piyasasında önem ve etkisini artıran etkenlerdir.

İspanyol fındıkçıları AKP hükümetini protesto etmek istedi

İspanya'nın en büyük fındık üretim merkezlerinden Katalonya'nın Reus bölgesi fındık üreticileri, Türkiye'de yaşanan fındık fiyatlarını düşürmeye yönelik olayların kendilerini de yakından etkilemesi üzerine Avrupa Komisyonu'nu görevle çağırılmışlar, bizim fındık üreticilerimizle birlikte İstanbul'da AKP hükümetini protesto etmek üzere ortak miting düzenlemeyi teklif etmişlerdir.

Oyun tuttu, fındık ihraç gelirimiz düştü

Fındıkta oynanan tüm bu oyunlar sonucunda 2 milyar doları bulan fındık satışımız yine 1 milyar doların altına inerek ülkemizin ve insanlarımızın kaybetmesine yol açtı. FİSKOBİRLİK'e uygulananlar diğer birlikler için de bir gözdağı oldu.

Kutsal zeytin ağacı

Nuh Peygamber'den Antik Yunan'a, Mısırlılardan Romalılara kadar tarihin her aşamasında kendinden söz edilen ağaç: Zeytin ve dolayısıyla da onun ürünü zeytinyağı. Ayrıca, zeytin ağacı Kuran-ı Kerim, Tevrat ve İncil gibi önemli kutsal kitapların hepsinde yer almaktadır.

Zeytinin anavatanı Anadolu

Zeytinin anavatanı Anadolu'dur. Zeytin yetiştiriciliği 6000 yıl önce Anadolu'da başladı. Buradan adalara, Yunanistan'a, İtalya'ya, Arnavutluk'a ve İspanya'ya geçti. İspanyollar vasıtasıyla Amerika'ya götürüldü. Akdeniz'in güneyindeki ülkelere ise Araplar, Romalılar, Kartacalılar ve Grekler tarafından taşındı.¹¹

---

11 www.marmarabirlik.com.tr

Romalılar, tarihte zeytin yetiştirme ve zeytinyağı elde etmede uzman olarak kabul edilmektedir. 2000 yıl boyunca ve hatta bugün bile kullanılan en yaygın yağ çıkarma yöntemini Romalılar bulmuştur.

Dünya Zeytin Üretim Alanları

Dünyada yaklaşık 10 milyon hektar alan üzerinde, 890 milyon zeytin ağacı yetiştirilmekte olup, tarımı ekonomik olarak genellikle Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı Akdeniz Havzası ülkelerinde yapılmaktadır. Ağaç varlığının %97'sine sahip İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye, Tunus, Suriye, Fas, Portekiz, Fransa ve Cezayir önemli üretici ülkeler olarak tanımlanmaktadır. Bunların yanı sıra son yıllarda Avustralya, Japonya ve Arjantin gibi ülkelerde de zeytin üretimine başlanılmıştır.¹²

Zeytin ve zeytinyağı üretimi

Zeytinyağı, zeytinin preslenmesiyle elde edilen, herhangi bir kimyasal işleme tabi tutulmadan doğrudan tüketilebilen tek yağdır. Bitkisel yağlar içerisinde fiziksel metotlarla üretilebilen tek yağ olması zeytinyağının sahip olduğu bir ayrıcalıktır.

Uluslararası Zeytinyağı Konseyi'nin verilerine göre 1990-2006 yılları ortalamasına göre dünya zeytinyağı üretiminde Avrupa Birliği %78 ile birinci, Tunus %7 ile ikinci, Türkiye ve Suriye %4 ile üçüncü sırada gelmektedir. Aynı yıllar için dünya lideri Avrupa Birliği içinde de İspanya %47 ile birinci, İtalya %30 ile ikinci, Yunanistan %21 ile üçüncü sırayı almaktadır.

Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği'nin derlediği verilere göre Avrupa Birliği, dünya zeytinyağı

- üretiminin %80'ini,
- tüketiminin %70'ini,
- ihracatının %55'ini,
- ithalatının %35'ini

gerçekleştirmektedir.¹³

Dünyada sofralık zeytin üreten önemli ülkeler İspanya, Türkiye, ABD, Fas,

12 Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü-TEAE, Zeytinyağı, Sofralık Zeytin ve Pirina Yağı Durum Tahmin 2005/2006, Yayın No: 142, Mart 2006

13 Ali Ekber Yıldırım, AB-Türkiye Zeytinyağı Destekleri, Dünya, 22.11.2006

Yunanistan ve İtalya'dır. Türkiye dünya sofralık zeytin üretiminde ikinci, dünya siyah zeytin üretiminde birinci sıradadır. Dünya ihracatında İspanya ve Fas lider konumda bulunmakta, bu ülkeleri Türkiye ve Yunanistan izlemektedir.

Türkiye zeytinciliğini nasıl geliştirdi

Zeytin ve zeytinyağı sektöründe oynanan oyunları daha iyi anlayabilmek için Türkiye'nin üretimini bugünkü duruma hangi zahmetlerle getirdiğine kısaca bakmak faydalı olacaktır.

Birçok alanda olduğu gibi Atatürk'ün zeytinciliğimize de pek çok faydaları oldu. Atatürk, Yalova Millet Çiftliğini 1929 yılında ziyareti sırasında yöredeki tek geçim kaynağı olan zeytinciliğin geliştirilmesi ve çiftliğin yanındaki 4.000 ağaçlı verimden düşmüş yaşlı zeytinliğin gençleştirilerek örnek bir zeytinlik haline getirilmesi talimatını verdi. Bunun üzerine çiftlikte hızlı bir budama, gübreleme, bakım ve sulama faaliyeti başlatılarak zeytinlik verimli hale getirildi.

İtalya'dan çoğunluğu salamuralık 6.000 fidan getirilip Türkiye'nin ilk yabancı zeytin çeşitleri bahçesi kuruldu. İtalya'dan zeytincilik teknisyeni getirilerek zeytin yetiştirici köylerde kurslar açıldı.

1931 yılında İtalya'ya gönderilerek en önemli zeytincilik ve zeytinyağı araştırma enstitülerinde uzmanlık eğitimini tamamlayan 4 ziraat mühendisi 1934 yılında yurda döndü ve Tarım Bakanlığı tarafından Balıkesir, İzmir, Muğla ve Aydın'da kurulan "Çevre Zeytincilik Uzmanlığı" örgütünün başına getirildi. İlçe örgütleri oluşturularak, ziraat okulu mezunu genç teknisyenler "zeytin bakım fen memuru" adıyla buralarda görevlendirildi.

Köylerde verilen kurslar tüm zeytincilik bölgelerine yaygınlaştırıldı, 15 günlük kursları bitirenlere "usta diploması" verildi. Bu çalışmalar halkta zeytincilik sevgisi yaratarak aşılı fidan isteyenlerin sayısı hızla arttı. 1937 yılında Bornova'da bugün Zeytincilik Araştırma Enstitüsü olarak bilinen Zeytincilik İstasyonu açıldı.

Teknisyenler köy köy dolaşırken dağların yabani zeytin ağacıyla (delice) kaplı olduğunu, bu ağaçların sayısının kültüre alınmış olanlardan 3-4 kat fazla olduğunu belirlediler. Bu ağaçların değerlendirilmesi için 1939 yılında "Zeytinciliğin İslahı ve Yabanilerinin Aşılması Hakkında Kanun" çıkarıldı.

Zeytincilik Yasası, devlet ormanları ile boş arazilerde bulunan yabani zeytinliklerin belirlenmesini ve isteyene ücretsiz dağıtımını, aşılmasını öngörmekte ve zeytinlik sahiplerinin zeytinliklerine bakmalarını, vaktinde budamalarını, zeytin-

liklerine hayvan bırakılmamasını yasal yaptırımlara bağlamıştır.

Devlete ait boş alanlar ve ormanlar taranarak dekarında en az 15 yabancı zeytin ağacı bulunan alanlar belirlenerek yöredeki topraksız köylüye dağıtıldı.

1923 yılında 26 milyon olan zeytin ağacı sayımızı 1940-1950 yılları arasında görev yapan Zeytin Bakım Örgütü hızla artırdı. Bu örgütün kapatıldığı 1950 ile 1960 yılları arası Türkiye zeytinciliğinin en örgütsüz dönemi oldu. 1960 sonrası planlı dönemde Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü alanındaki her konuda geliştirildi. 1963 yılında zeytin ağacı sayımızı artırmak için köylüye bedelsiz delice fidanı dağıtım projesi yürürlüğe kondu. Bu proje başarıya ulaşınca Edremit zeytin fidanlığı kuruldu, Yalova ve Dalaman Devlet Üretim Çiftliklerine zeytin fidanı yetiştirme görevi verildi. 150 zeytinci ilçe ve köyde örnek zeytinlikler kuruldu ve budama kursları açıldı. Tüm bu çalışmalar zeytin ağacı sayısında ve zeytinyağı üretiminde hızlı artış sağladı.

1970 yılından sonra Türkiye zeytincilik sektörü yeniden bir duraklamaya girdi.

Bugün yaklaşık 500 bin aile geçimini zeytinden sağlamaktadır. Ülkemizde 97 milyonu meyve veren, 16 milyonu henüz meyve vermeyen yaşta olmak üzere yaklaşık 113 milyon zeytin ağacı bulunmaktadır.¹⁴

Türkiye’de zeytin ve zeytinyağı üretimi

Türkiye, dünya sofralık üretiminde %12-13’lük payla İspanya’dan sonra ikinci sırada gelmektedir.

Çizelge 5) Kimi ülkelerin zeytin ekim, üretim ve verim durumu

ÜLKE	ZEYTİN	2001	2002	2003	2004	2005	2000-2005
İspanya	Ekim (1000 Ha)	2.400	2.400	2.400	1.600	1.200	
	Üretim (1000 Ton)	6.800	4.400	7.600	5.000	3.700	5.500
	Verim (Kg/Ha)	2.818	1.816	3.096	3.096	3.096	2.782
İtalya	Ekim (1000 Ha)	1.100	1.200	1.200	1.200	1.200	
	Üretim (1000 Ton)	3.600	3.200	3.500	4.500	3.700	3.600
	Verim (Kg/Ha)	2.746	2.761	3.050	3.889	3.181	3.125
Yunanistan	Ekim (1000 Ha)	767	765	765	780	785	
	Üretim (1000 Ton)	2.400	2.600	2.100	2.200	2.600	2.380
	Verim (Kg/Ha)	3.063	3.369	2.680	2.730	3.293	3.027
Türkiye	Ekim (1000 Ha)	599	611	614	633	649	
	Üretim (1000 Ton)	600	1.800	850	1.600	850	1.140
	Verim (Kg/Ha)	1.001	2.947	1.383	2.529	1.309	1.834

Kaynak: FAOSTAT

Türkiye zeytin üretiminin %80'ini Ege, %12'sini Akdeniz ve %6'sını Marmara bölgemiz karşılamaktadır. Tekirdağ, Çanakkale, Bursa, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla ve Hatay zeytincilik konusunda önde gelen illerimizdir.

Türkiye'nin zeytinyağı üretimi var-yok yıllarına göre değişmekle birlikte 80-240 bin ton arasında değişmektedir. Bu da yılda ortalama 160-170 bin ton zeytinyağı üretimimiz olduğunu göstermektedir.

Kişi başına yıllık zeytinyağı tüketimi ülkemizde 1 kg iken, İspanya'da 10 kg, İtalya'da 12 kg, Yunanistan'da 21 kg'dır.

Zeytinyağı tüketimindeki payımızın oldukça düşük olmasından dolayı ürettiğimiz zeytinyağının hemen tamamı ihraç edilmektedir. Türkiye, zeytinyağı ihracatının %65'ini Avrupa Birliği'ne, %24'ünü de ABD'ye yapmaktadır.

Türkiye ile Avrupa Birliği Zeytinyağı Destekleme Politikaları

Tarımın diğer tüm alanlarında olduğu gibi zeytinyağı üretiminde de Türkiye ile Avrupa Birliği'nin olaya bakışını ve verdiği destekleri kısaca karşılaştıralım;¹⁵

- Avrupa Birliği'nde üretici kilo başına 1,32 euro prim alırken Türkiye'de ise bu prim 2004 yılında 25 Ykrş, 2005 yılında 10 Ykrş, 2006 yılında 11 Ykrş olmuştur. Sayın başbakan prim yüksek olduğunda haberi "müjde" diye basın yayın organlarından bizzat kendi duyururken, düşük olduğunda ise sessiz sedasız Resmi Gazete'de yayımlanmaktadır.
- Avrupa Birliği'nde ton başına günde 1,22 euro stoklama yardımı verilirken Türkiye'de böyle bir destek yoktur.
- Avrupa Birliği'nde üretim destekleri genellikle kooperatifler ve üretici birlikleri üzerinden yapılmaktadır. Bu hizmet karşılığında birliklere yılda ortalama 18,8 milyon euro komisyon ödeniyor. Türkiye'de böyle bir uygulama yok.
- Avrupa Birliği'nde zeytinyağı sektöründe faaliyet gösteren üretici birliklerinin idari ve teknik masrafları karşılığında 30 milyon euro ödenek ayrılıyor. Türkiye'de böyle bir uygulama yok.
- Avrupa Birliği, üretimi kontrol altına almak ve planlı bir üretim için 1998 yılından sonra dikilen zeytin ağaçlarından elde edilen zeytinyağına destek vermiyor. Türkiye'de yeni kurulan zeytinliklerde sertifikalı fidan kullanmak koşulu ile dekar başına 250 YTL destek veriliyor.

14 TÜİK, Zeytin Üretimi, 2005

15 Ali Ekber Yıldırım, Destekleme Primindeki İkiyüzlülük, Dünya, 29.11.2006

- Avrupa birliği ton başına 18,50 euro promosyon desteği veriyor. Türkiye’de böyle bir destek yok.
- Avrupa Birliği’nde pazarlama faaliyetleri kapsamında yürütölen promosyon ve bilgilendirme programlarının maliyetinin %20’si Avrupa Birliği Komisyonu tarafından karşılanmaktadır. Türkiye’de böyle bir destek yok.
- Avrupa Birliği’nde yapılan ihracatın miktarı, hedef ölkeler, dünyada oluşan fiyatlar dikkate alınarak ihracatçılara ihracat iadesi yapılmaktadır. Türkiye’de ambalajlı ihracatı özendirmek için 5 kg’a kadar olan ambalajlarda ihraç edilen zeytinyağı için ton başına 150 dolar, 1 kg’a kadar olan ambalajlarda ve “made in Turkey” ibareli zeytinyağı için ton başına 300 dolar ihracat iadesi ödenmektedir.
- Avrupa Birliği’nde konservelerinde zeytinyağı kullanan imalatçılara ton başına 440 euro destek verilmektedir. Türkiye’de böyle bir uygulama yok.

Zeytinyağına hükümet 2004 yılında 25 Ykrş prim verirken “müjde” diye haberi açıklıyordu. 2005 yılında zeytinyağı fiyatlarının yükselmesi gerekçe gösterilerek prim 10 Ykrş’a düşüröldü ve sessiz sedasız Resmi Gazete’de yayımlandı. 2006 yılında zeytinyağı fiyatları düştü, ama açıklanan prim 11 Ykrş oldu. Zeytinyağı fiyatı yükselirken primde 15 Ykrş indirim yapan AKP hükümeti, fiyat yarı yarıya düşünce sadece 1 Ykrş artış yapmıştı.

Destekler arasındaki uçuruma bakmayan, tarımı desteklemeyen hükümet ve bir kısım yandaş medya ve yazarları bir de utanmadan Türk tarımını verimsizlikle suçlamakta, ürünleri dışarıdan almanın daha ucuz olduğundan bahisle tarımımızı yok etmeye çalışmaktadırlar.

Fındıktaki oyun zeytinde de oynanıyor

Zeytin ekim-ocak ayları arasında hasat edilmektedir. Hasat öncesi bir takım kişiler zeytin yörelerinde dolaşarak “bu yılki zeytinyağı üretiminin en az 250 bin ton olacağını ve bunun ihraç edilemeyeceğini, elde kalacağını” söyleyerek zeytini ve zeytinyağını ucuza kapatmak istemişlerdir. Fındıkta Başbakan Erdoğan’ın yaptığını zeytinde kimi vatandaşlar yapmaya kalkmışlardır.

Özellikle İspanya ve İtalya, Türkiye’nin zeytinini toplayarak fabrikada sıktırdıktan sonra ham olarak kendisine satmasını istemektedir. Başka bir deyişle, Türkiye’nin kendilerinin fasoncusu olmasını, rafineri tesislerimizin kapanmasını istemektedirler.

Türkiye, zeytinyağını kutulayıp kutulu ihracatı artınca paçaları tutuşuyor. Çünkü Türkiye'nin ham zeytinyağından çok güzel kârlar elde ediyorlar.

2006 yılının rekolte tahminleri yapıldı ve zeytinyağı üretiminin normal olarak 170 bin ton olarak gerçekleşeceği belli oldu. Şimdi spekülasyon yaratıp fiyatı düşürmeye çalışanlar ortada yok.

10 yıl öncesine kadar kutulu zeytinyağı ihracatımız %2 iken bu oran 2004-2005 sezonunda %24'e ulaştı.

Marmarabirlik'te FİSKOBİRLİK'in durumuna düşmekten korktu

Tıpkı FİSKOBİRLİK gibi talep ettiği DFİF kredisini alamayan Marmarabirlik, kötü bir duruma düşmemek elindeki parası oranında zeytin alım fiyatlarını 2005 yılına göre daha düşük tuttu tavan fiyatı 3,75 YTL ve taban fiyatı 1,30 YTL olarak açıkladı. Ayrıca, zeytin alımına kota getirdi.

Buna kızan üreticiler, birliğinin üzerine yürüdü ve İzmir-Bursa yolunu trafiğe kapatınca da jandarma ile karşı karşıya kaldı.

Fındık ve zeytin üreticisi neden birliklerine düşman oldu

Birlikleri özerk bir yapıya kavuşturmak ve devlet desteğini ortadan kaldırmak amacıyla Dünya Bankası'nın talebiyle 2000 yılında 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Yasa çıkarıldı. Ancak, fındık ve zeytin örneklerinde görüldüğü üzere özerkleştirme amacıyla çıkarılan bu yasa AKP iktidarının birliklere müdahalesini engelleyemedi.

Devlet desteği kaldırılan ve bunun yerine oluşturulan DFİF'ten hakkı olan kredi dahi bu birliklere kullanılmadı. Tüm bu müdahalelerdeki amaç sayıları oldukça fazla olan fındık ve zeytin üreticilerinin kendilerine muhtaç ve bağımlı kılınmasıydı, oy avcılığıydı.

Bu yasa ile bir de birliklerin finansman sağlayan kısımlarının şirket haline getirilerek ayrılması gündeme geldi. Kâr getiren kısımları ayıracaksınız, kâr getirmeyen işin hamallık kısmı elinizde kalacak ve dolayısıyla ayakta durmayı başaramayacaksınız. Oysa kooperatif ve birlikler şirketlere karşı üreticiyi korumak üzere kurulmuş örgütlerdi. Gelişmiş ülkelere bakarsak, onlarda çiftçi örgütleri hammaddeyi işleyip, ambalajlayıp kendi etiketiyle piyasaya sürerek üreticisine de daha fazla kazandırmaktadır.

Ülkemizdeki tüm bu küçük hesaplardan kimin kârlı kimin zararlı çıktığına bir bakarsak, tüm üreticiler ile tüm bir ulus zararlı, fındığı çikolata ve şekerleme sa-

nayinde kullanan yabancı sanayici ile zeytinyağımızı basit bir işleme rafine edip kendi etiketlerini yapıştırıp satan gelişmiş ülkeler kârlı çıkmışlardır. Kârlı çıkan küçük bir azınlığı da unutmamak gerekir, o da dış güçlere taşeronluk eden yerli işbirlikçilerdir.

Fındık ve zeytin üreticileri bu gerçekleri görmeli, birliklerine düşman olmaksansa onlara inadına sahip çıkmalıdır. Üretici örgütlülüğünü aynı zamanda kendi aleyhine olan yasal düzenlemeleri kendi lehine çevirmek için de baskı unsuru olarak kullanmak zorundadır.